

**Ημερίδα: «Μια άλλη εκπαίδευση για τα παιδιά της μειονότητας στη Θράκη»
18 Μαΐου 2016 Πανεπιστήμιο Αθηνών**

«Γλώσσα είναι ελευθερία»: γραμματισμός και ενδυνάμωση σε γυναίκες της μειονότητας στα ΚΕΣΠΕΜ της Θράκης»

Μαρία Ζωγραφάκη, φιλόλογος, διδάκτωρ ΕΚΠΑ

Τα ΚΕΣΠΕΜ, τα κέντρα στήριξης του προγράμματος Εκπαίδευσης των παιδιών της μουσουλμανικής μειονότητας, ξεκίνησαν τη λειτουργία τους τον Απρίλιο του 2003. Πρόκειται για Κέντρα που έχουν στόχο την οργάνωση εκπαιδευτικών και δημιουργικών δράσεων, παράλληλων με το σχολικό θεσμό και απευθύνονται σε μαθητές και γονείς της μειονότητας. Στις παιδαγωγικές δραστηριότητες των Κέντρων δίνεται έμφαση στην αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών. Μέχρι και το τρέχον σχολικό έτος λειτούργησαν εννέα ΚΕΣΠΕΜ, δύο σε αστικά κέντρα και επτά σε κομοπόλεις ή μικρότερους οικισμούς.

Τα μαθήματα ενηλίκων προέκυψαν ως αίτημα στα κεσπέμ από γονείς, κυρίως μητέρες, που έφερναν τα παιδιά τους στα μαθήματα και ένιωσαν την ανάγκη να αξιοποιήσουν το χρόνο τους, ενισχύοντας την ελληνομάθειά τους. Τα ΚΕΣΠΕΜ ανταποκρίθηκαν στο αίτημα και έτσι δημιουργήθηκαν τμήματα ενηλίκων καταρχάς στα αστικά κέντρα, Ξάνθη και Κομοτηνή κι έπειτα σε όλα σχεδόν τα περιφερειακά κέντρα.

Ειδική μνεία πρέπει να γίνει στα τμήματα του Κενταύρου, ενός ορεινού χωριού του νομού Ξάνθης, όπου λειτούργησε ένα ιδιαίτερα δυναμικό τμήμα ενηλίκων χωρίς να υπάρχει ΚΕΣΠΕΜ, στο σχολείο όπου λειτουργούσε η δράση της ενισχυτικής διδασκαλίας κι έπειτα από μεθοδευμένη προσπάθεια της εκπαιδευτικού του σχολείου και σε αγαστή συνεργασία με τις υπεύθυνες της δράσης. Το τμήμα αυτό, που μεγάλωσε και χωρίστηκε σε δύο από τη σχολική χρονιά 2013-2014, σταθερό και δραστήριο, έστειλε γυναίκες στις επίσημες εξετάσεις ελληνομάθειας, στο κρατικό πιστοποιητικό γλωσσομάθειας, στις οποίες πέτυχαν με συντριπτικά ποσοστά.

Επίσης, πρέπει να αναφερθούμε στα τμήματα που λειτούργησαν παράλληλα με τα κινητά ΚΕΣΠΕΜ, κατόπιν επίμονων αιτημάτων που μας μετέφεραν οι συνεργάτες των κινητών από τους αντίστοιχους απομακρυσμένους οικισμούς, στον ορεινό και απομακρυσμένο οικισμό του Κέχρου, στο νομό Ροδόπης, στην Ηλιόπετρα, και από το Φεβρουάριο του 2015 στο Μεγάλο Ορφανό, οικισμούς του κάμπου της Ξάνθης, μετά από επαναλαμβανόμενο αίτημα των μητέρων. Νομίζω πως είναι χαρακτηριστικές κάποιες εικόνες που συνόδευσαν αυτά τα τμήματα, όπως για παράδειγμα στον ορεινό Κέχρο όπου συμμετείχαν τόσες μητέρες που δεν έφτασαν οι καρέκλες του σχολείου και κάποιες φορές κουβαλούσαν και από το γειτονικό... καφενείο!

Από το 2011 που λειτούργησαν για πρώτη φορά τα τμήματά μας έχουν περάσει 906 μαθήτριες (με κάποιους ελάχιστους μαθητές μεταξύ αυτών). Κάποιες συνεχίζουν για πέμπτη συνεχόμενη χρονιά τα μαθήματα, ενώ παράλληλα έχουν εγγραφεί και φοιτούν σε σχολεία δεύτερης ευκαιρίας.

Όταν ανέλαβα ως επιστημονική υπεύθυνη τα μαθήματα ενηλίκων, μετά την εννιάχρονη εκπαιδευτική παρουσία μου στη Θράκη αλλά και την ολοκλήρωση της διδακτορικής μου διατριβής που είχε ως θέμα την κοινωνική πορεία γυναικών από τη μειονότητα και το ρόλο της εκπαίδευσης, μου ήταν σαφές ότι ο γραμματισμός που επεδιώκετο συνδεόταν άμεσα με τη γυναικεία ενδυνάμωση. Οι γυναίκες που έπαιρναν την απόφαση να μάθουν ή να βελτιώσουν τα ελληνικά τους, αρκετά χρόνια μετά την επαφή τους με τη σχολική εκπαίδευση, ήταν πιθανότατα γυναίκες που θα μπορούσαν να επιχειρήσουν παράλληλα ένα άνοιγμα στην τοπική κοινωνία, που διεκδικούσαν, έστω και με καθυστέρηση, ένα τμήμα του δημόσιου χώρου. Στις γυναίκες αυτές θα μπορούσαν ίσως τα μαθήματα να λειτουργήσουν ως ενός είδους εφαλτήριο για σημαντικές αλλαγές στην προσωπική τους πορεία.

Με βάση αυτούς τους προβληματισμούς, στα μαθήματα δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στις ανάγκες της καθημερινότητας και τα ενδιαφέροντα των ενήλικων «μαθητριών», με βασικό στόχο να προσφερθούν άμεσα χρηστικές πληροφορίες για την καθημερινή ζωή τους. Γινόταν εύκολα ορατό πως οι γυναίκες χρειάζονταν από τη μια άμεση ενίσχυση του καθημερινού λεξιλογίου για ποικίλες περιστάσεις επικοινωνίας, πχ. επίσκεψη στο γιατρό, ψώνια, ευχές, σχολείο κλπ., και από την άλλη τόνωση της αυτοπεποίθησής τους. Η βασική μας υπόθεση ήταν: αν δώσουμε έμφαση στην

καθημερινότητα των ανθρώπων και παρακινήσουμε έμμεσα τις γυναίκες να διεκδικήσουν το δημόσιο χώρο, μέσω ποικίλων δραστηριοτήτων, μπορεί παράλληλα να ενισχυθεί η εμπιστοσύνη στον εαυτό τους και να αποτολμήσουν και άλλες αλλαγές στις προσωπικές τους πορείες.

Τα μαθήματά μας κινούνταν φυσικά στη λογική της επικοινωνιακής προσέγγισης της γλώσσας και στόχευαν καταρχάς στην ανάπτυξη της προφορικής επικοινωνίας, αλλά και στην παραγωγή γραπτού λόγου, όπως για παράδειγμα τη συμπλήρωση κάποιας αίτησης από τις γυναίκες. Τόσο η επιλογή των εκπαιδευτικών σεναρίων που παρήχθησαν στο αρχικό υλικό με την επιστημονική καθοδήγηση της Α. Ιορδανίδου, όσο και όλες οι επιλογές του υλικού που έκαναν καθημερινά οι εκπαιδευτικοί σε συνεργασία με την επόπτρια, Λένα Παπαδοπούλου, αλλά και με εμένα, γίνονταν με βασικό κριτήριο το βαθμό ενδιαφέροντος και εμπλοκής που μπορούσαν να προκαλέσουν στις εκπαιδευόμενες. Στην πορεία των μαθημάτων οι εκπαιδευτικοί άρχισαν να παράγουν δικό τους υλικό, προσαρμοσμένο στις ανάγκες των τάξεών τους καθώς και να επιχειρούν να εμπλέξουν τις εκπαιδευόμενες σε διάφορες δραστηριότητες, μέσω ποικίλου οπτικοακουστικού υλικού, πχ. με τραγούδια, αποσπάσματα από ταινίες και ντοκιμαντέρ, με θετικότερη ανταπόκριση.

Για κάθε δίωρο διδασκαλίας οι εκπαιδευτικοί συνέτασσαν αναλυτικές καταγραφές, όπου περιγράφονταν μεταξύ άλλων και όλα τα σημαντικά συμβάντα όπως και η ανατροφοδότηση από τις μαθήτριες. Κάθε εβδομάδα η υπεύθυνη επόπτρια έστελνε ανάλογη σχετική έκθεση, ενώ γινόταν εβδομαδιαία τηλεδιάσκεψη, όπου συζητούνταν όσα έχουν προκύψει κατά τη διάρκεια των μαθημάτων. Κατά τη διάρκεια δε των δύο πρώτων χρόνων οργανώθηκαν συστηματικές συναντήσεις/επιμορφώσεις των εκπαιδευτικών για να γίνει κατανοητό όλο το πλαίσιο και η στόχευση των μαθημάτων.

Παράλληλα με τα μαθήματα, προωθήσαμε και ποικίλες εκπαιδευτικές δραστηριότητες με μεγάλη επιτυχία. Για παράδειγμα, το Μάρτιο του 2013 διοργανώθηκε η προβολή της ταινίας «Πολίτικη κουζίνα» στο ΚΕΣΠΕΜ Κομοτηνής, η οποία συγκίνησε τις εκπαιδευόμενες και αξιοποιήθηκε εκπαιδευτικά από όλα τα τμήματα της Κομοτηνής.

Η «πολίτικη κουζίνα» στο ΚΕΣΠΙΕΜ Κομοτηνής.

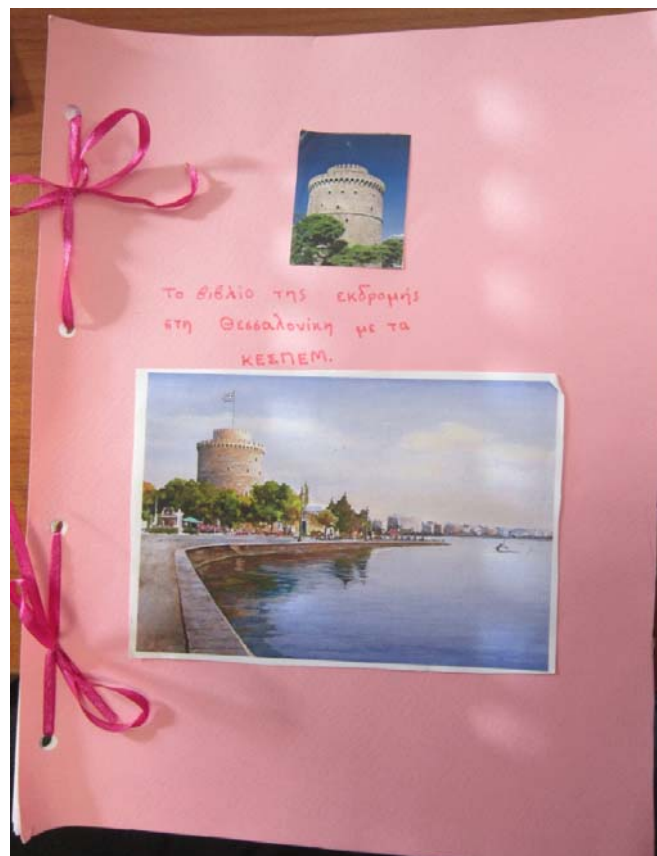
Σημαντικός επίσης ήταν ο ρόλος των εκπαιδευτικών εκδρομών οι οποίες θεωρούμε ότι προσέφεραν μια «χρυσή ευκαιρία» για ένα ευρύτερο άνοιγμα των γυναικών στον κόσμο, εκτός Θράκης. Οι γυναίκες περίμεναν πάντα με μεγάλη ανυπομονησία την εκδρομή και τη θεωρούσαν ως σημαντική στιγμή στη ζωή τους.

Τον Απρίλιο του 2013 διοργανώθηκε εκπαιδευτική εκδρομή στη Θεσσαλονίκη. Στη συγκεκριμένη εκδρομή συμμετείχαν 108 άτομα, 104 γυναίκες και 4 άνδρες, κάποιες γυναίκες επισκέπτονταν πρώτη φορά τη Θεσ/νίκη και όλες ανέβηκαν για πρώτη φορά στο Λευκό Πύργο.

Η εκδρομή αυτή θεωρήθηκε ως πολύ σημαντική εμπειρία από όλες τις εκπαιδευόμενες, αποτέλεσε σημείο αναφοράς στις συζητήσεις τους για πολύ καιρό και αξιοποιήθηκε εκπαιδευτικά από όλα τα τμήματα.

Από την εκδρομή στη Θεσσαλονίκη.

*Επεξεργασία της εκδρομής της Θεσσαλονίκης από τμήμα της Κομοτηνής.
(Εκπαιδευτικός: Σοφία Βάρναλη)*

Το Μάιο του 2015 οργανώσαμε μια εκπαιδευτική εκδρομή στην Καβάλα, με ξενάγηση στην πόλη και επίσκεψη στο μουσείο καπνού και σε άλλα αξιοθέατα. Συμμετείχαν 92 εκπαιδευόμενοι, 89 γυναίκες και 3 άνδρες και χάρηκαν πολύ όλη την εμπειρία της εκδρομής.

Από την εκδρομή στην Καβάλα.

Σημαντικός επίσης σταθμός των μαθημάτων ήταν το πρότζεκτ της σχολικής χρονιάς 2014-2015 που κατέληξε στη δημιουργία ενός οδηγού της Θράκης και ονομάστηκε «Το δικό μας παζλ».

Πρόκειται για έναν οδηγό της Θράκης, την επιμέλεια του οποίου είχε η επόπτρια των μαθημάτων, Λένα Παπαδοπούλου, φτιαγμένο από κομμάτια που δημιούργησαν οι μαθητευόμενες, οι οποίες οργάνωσαν επισκέψεις σε μουσεία, ιδρύματα, βιβλιοθήκες, εκθέσεις και πινακοθήκες, αντάλλαξαν ηλεκτρονικά μηνύματα με τα υπόλοιπα τμήματα για να ενημερώσουν για τη δουλειά τους, έκαναν συνεντεύξεις με επαγγελματίες ενώ κατέθεσαν και τις δικές τους συνταγές, για να ολοκληρώσουν τον οδηγό της Θράκης, με τον αντίστοιχο οδηγό γεύσεων... Η χαρά όλων των γυναικών που συμμετείχαν ήταν μεγάλη, όταν παρέλαβαν την έντυπη μορφή του περιοδικού τους.

Με το περιοδικό τους στα χέρια τους.

Η μεγαλύτερη και σημαντικότερη εκπαιδευτική δραστηριότητα, όμως, εκτός των καθιερωμένων μαθημάτων έλαβε χώρα λίγες μέρες πριν, στις 25-27 Απριλίου 2016 με τη μορφή εκπαιδευτικής εκδρομής στην Αθήνα. Ξεκίνησε σαν όνειρο, όπως έλεγαν κι οι ίδιες, καθώς προέκυψε ως αίτημα από την ομάδα ενηλίκων του Ιάσμου, που «ζήλεψε» τις εκπαιδευτικές εκδρομές της συγκεκριμένης περιόδου για τα παιδιά. Αφού ξεπεράστηκαν διάφορες δυσκολίες προέκυψε το ουσιώδες ερώτημα: «μα, θα τα

καταφέρουν να έρθουν γυναίκες που μέχρι πριν λίγο δυσκολεύονταν να συμμετάσχουν και σε μία απλή ημερήσια εκδρομή; Να αφήσουν πίσω τα σπίτια τους, τα παιδιά τους και τους άνδρες τους και να κάνουν κάτι για τον εαυτό τους»; Αποφασίσαμε να το επιχειρήσουμε και εντέλει 33 άτομα, 30 γυναίκες και 3 άνδρες κατάφεραν να ξεπεράσουν όλα τα προσωπικά εμπόδια και να συμμετάσχουν στην εκδρομή αυτή. Η συγκεκριμένη εμπειρία ήταν συγκλονιστική για όλες όσες συμμετείχαμε. Το πρόγραμμα περιελάμβανε ξενάγηση στη Βουλή των Ελλήνων, με υποδοχή από δύο μειονοτικούς βουλευτές, στο μουσείο ισλαμικής τέχνης καθώς και στο μουσείο της Ακρόπολης.

Στη Βουλή των Ελλήνων.

Στο μουσείο Ισλαμικής Τέχνης

Στο μουσείο της Ακρόπολης

Η χαρά και η ευγνωμοσύνη των συμμετεχόντων ήταν συγκινητικές. Για τις περισσότερες γυναίκες ήταν η πρώτη φορά που έφευγαν μακριά από το σπίτι τους χωρίς τα παιδιά και τους άνδρες τους, για να κάνουν κάτι για τον εαυτό τους. Απολάμβαναν με έκδηλη χαρά τα πάντα και νομίζω πως ενθουσίασαν τους ξεναγούς με τη συμμετοχή τους, τα γνήσια ερωτήματά τους και την ευγένειά τους. Στη Βουλή παρακολουθήσαμε συνεδρίαση του τμήματος για το ασφαλιστικό μέσα στην αίθουσα της ολομέλειας, ενώ κατά την αναχώρησή τους, εκτός από τις... πιέσεις τους στους βουλευτές της μειονότητας να μη σταματήσουν τα μαθήματά τους, ήταν αποστομωτικά τα λόγια της Αϊσέ: «αυτό που ζούμε αυτή τη στιγμή είναι σαν ένα όνειρο για μας».

Η ιστορία της έρευνας

Κατά την ολοκλήρωση του δεύτερου έτους διδασκαλίας των μαθημάτων ενηλίκων αποφασίσαμε να διεξάγουμε μια έρευνα. Ο στόχος της έρευνάς μας ήταν η διερεύνηση του βαθμού ικανοποίησης των εκπαιδευόμενων από τα μαθήματα ενηλίκων, καθώς και των τυχόν επιδράσεων των μαθημάτων στη ζωή των μαθητριών. Τα βασικά μας ερευνητικά ερωτήματα ήταν: οι επιδράσεις των μαθημάτων σχετίζονταν απλώς με μια ικανοποίηση από την καλύτερη εξυπηρέτηση των καθημερινών τους αναγκών ή μπορούσαν να σχετιστούν με ευρύτερες αλλαγές στην προσωπική τους πορεία; Πόσο η απόφαση των γυναικών αυτών να ξαναγίνουν «μαθήτριες» μετά από χρόνια ήταν μεμονωμένη ή πόσο μπορούσε να συμβαδίζει με ουσιαστικές αλλαγές στη ζωή τους;

Η έρευνα διεξήχθη σε τρεις φάσεις. Στην πρώτη, το Μάιο του 2013 δημιουργήσαμε ένα ερωτηματολόγιο, με ανοιχτές και κλειστές ερωτήσεις. Το δείγμα της έρευνάς μας ήταν σχεδόν όλες οι γυναίκες που συνέχιζαν τα μαθήματα το Μάιο του 2013 και έτσι συλλέξαμε 129 ερωτηματολόγια, 44 από το νομό Ξάνθης και 85 από το νομό Ροδόπης.

Από τα ερωτηματολόγια προέκυπταν: μεγάλη ικανοποίηση από τα μαθήματα, καθώς και έντονη επιθυμία για συνέχισή τους. Οι ερωτώμενες απαντούσαν ότι τα μαθήματα τις βοήθησαν τόσο στον προφορικό όσο και στο γραπτό τους λόγο, ενώ τόνιζαν τις θετικές επιδράσεις τους στην καθημερινότητά τους, δηλαδή στα ψώνια, στην επαφή με τους γιατρούς, στην επικοινωνία με τους δασκάλους των παιδιών τους στο σχολείο, αλλά και στη βοήθεια που μπορούσαν πια να προσφέρουν στα παιδιά τους για τις σχολικές εργασίες κλπ.

Οι πρώτες αυτές απαντήσεις ενίσχυσαν τα αρχικά ερωτήματά μας για το αν τα συγκεκριμένα μαθήματα μπορούσαν να λειτουργήσουν βοηθητικά σε μια διαδικασία ουσιαστικού ανοίγματος των γυναικών αυτών στην ευρύτερη κοινωνία, ενίσχυσης της αυτοπεποίθησής τους, όπως και της θέσης τους μέσα στην οικογένεια, ιδιαίτερα κατά την τελευταία περίοδο της οικονομικής κρίσης, όπου ένα μεγάλο τμήμα των ανδρών της μειονότητας έχει μεταναστεύσει στο εξωτερικό και οι γυναίκες αναλαμβάνουν διαφορετικούς ρόλους μέσα στην οικογένεια. Για να επιχειρηθούν να απαντηθούν αυτά τα ερωτήματα έγιναν πέντε ημι-δομημένες συνεντεύξεις με γυναίκες που παρακολουθούσαν τα μαθήματα τον Απρίλιο του 2013 και 9 το Νοέμβριο του 2014, διάρκειας μισής ώρας η καθεμία.

Όπως προέκυψε μετά από την ανάλυση των συνεντεύξεων, σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις οι άμεσες επιδράσεις των μαθημάτων αφορούν την επαφή των γυναικών με το δημόσιο χώρο είτε αυτός είναι ψώνια στην αγορά είτε είναι η οδήγηση αυτοκινήτου είτε είναι η επικοινωνία με δημόσιες υπηρεσίες, τράπεζες κλπ. Η Νουρτέν, η οποία αποκτά αμέσως δίπλωμα αυτοκινήτου και αρχίζει να οδηγεί, θα δηλώσει ότι αρχίζει να βγαίνει στην αγορά και σταματά να ντρέπεται, ενώ η Χουλιά, η Σεβάλ και η Γκιουλσάχ αναφέρουν ότι έχουν γίνει οι... λογίστριες στις οικογένειές τους και έχουν αναλάβει την επαφή με την εφορία είτε είναι παρών ο σύζυγος είτε είναι απών, ως μετανάστης σε χώρα της Ευρώπης. Στην περίπτωση δε της Γκιουλσάχ είναι αξιοσημείωτο ότι φαίνεται να αναλαμβάνει το ρόλο του πατέρα σε αυτές τις επαφές με το δημόσιο χώρο και να αναβαθμίζει έτσι τη θέση της και το ρόλο της μέσα στην οικογένεια.

Η βελτίωση των ελληνικών και η επαφή εκ νέου με το «σχολείο» ενισχύουν εμφανώς τη σιγουριά και την πίστη στον εαυτό τους που έχουν ανάγκη γυναίκες για την επαφή

τους με το χώρο της γραφειοκρατίας, ιδίως όταν φοράνε μαντίλα και συχνά αντιμετωπίζουν απαξιωτική συμπεριφορά. Η Σεβάλ αναφέρεται με λεπτομέρειες στην επαφή με τους γιατρούς, το νοσοκομείο, αλλά και τις τράπεζες, στο συχνά αγενή τρόπο αντιμετώπισής της λόγω της μαντίλας που φοράει, αλλά επισημαίνει πόσο η συμπεριφορά αυτή αλλάζει όταν απαντά με σωστά ελληνικά.

Επίσης, μια συνομιλήτριά μας, η Γκιουλσάχ, με ψυχοσωματικά προβλήματα στο παρελθόν αναφέρεται αναλυτικά στις θετικές επιδράσεις των μαθημάτων. Όπως δηλώνει, τα μαθήματα τη βοήθησαν πάρα πολύ στην ψυχολογία της και τις αλλαγές αυτές τις παρατηρούν όλοι. Γνωστός της γιατρός τη ρώτησε πώς συνήλθε και αυτή είπε: «κάνω μαθήματα, πάω σχολείο». Η απόφασή της να ξεκινήσει μαθήματα ελληνικών, μετά από τόσα χρόνια και μετά την απαγόρευση της συνέχισης της εκπαίδευσης στο τέλος του δημοτικού σχολείου φαίνεται να ανατρέπει πολλά δεδομένα και να κινεί πολλές αλλαγές μέσα της. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι κάθε βδομάδα, μετά το μάθημα, την παίρνουν τηλέφωνο τα ανήψια της για να ρωτήσουν πώς πήγε κι αυτή τους αφηγείται με λεπτομέρειες το περιεχόμενο του μαθήματος. Και είναι επίσης πολύ σημαντικό ότι εδώ και κάποιους μήνες έχει αρχίσει να φοιτά σε σχολείο δεύτερη ευκαιρίας, ενώ σκέφτεται τι θα κάνει στη συνέχεια, ολοκληρώνοντάς το.

Σε αρκετές περιπτώσεις η παρακολούθηση των μαθημάτων συνδέεται με την επιθυμία, αναζήτηση ή και την έναρξη **εργασίας**. Το επισημαίνουν η Σεβάλ και η Γκιουλσάχ, που συνδέουν την εργασία με την προσωπική τους ανεξαρτησία, ενώ η Χουλιά, που γεννήθηκε και μεγάλωσε στη Γερμανία και έζησε την επιστροφή της ως καταστροφή, περιγράφει αναλυτικά πώς η εκμάθηση των ελληνικών την οδηγεί αμέσως στην αναζήτηση εργασίας, εφόσον τολμάει πια να δώσει προσωπική συνέντευξη και αρχίζει να συντάσσει βιογραφικά σημειώματα. Το μεγαλύτερο άλμα στη ζωή της φαίνεται να αποτελεί και για μια άλλη συνομιλήτριά μας, τη Νουρτέν, η αναζήτηση και απόκτηση εργασίας. Ενάμιση χρόνο μετά την έναρξη των μαθημάτων, αναζητεί και βρίσκει εργασία σε κατάστημα, σε θέση ευθύνης. Όταν της ζητάω να σχολιάσει τις αλλαγές στη ζωή της, στη δεύτερη συνέντευξη που κάνουμε, μετά την ανάληψη της θέσης, απαντάει περήφανα: «Μέσα στη ζωή είμαι, δεν κάθομαι στη γωνία. Όταν κάθομαι σπίτι είμαι έξω από τη ζωή. Στο σπίτι μόνο τρώμε και παχαίνουμε.» Για να συμπληρώσει: «Σαν θαύμα έγινε!».

Από αυτή την επιγραμματική παρουσίαση φαίνεται πως τα μαθήματα ελληνικών που προσφέρουν τα ΚΕΣΠΙΕΜ αποτελούν συχνά ένα εφελτήριο, μια αφορμή για να επιχειρήσουν οι γυναίκες σημαντικές αλλαγές στην πορεία της ζωής τους, να διεκδικήσουν το δικαίωμα στην εργασία και στο δημόσιο χώρο, αλλαγές που σχετίζονται με τη διαδικασία της γυναικείας ενδυνάμωσης. Σε αρκετές περιπτώσεις η ενασχόληση με την εκμάθηση/βελτίωση της γλώσσας δεν αποτελεί μια απόφαση μεμονωμένη, χωρίς άλλες συνέπειες στην καθημερινότητα των γυναικών. Τα μαθήματα συνοδεύονται από σημαντικές αποφάσεις στη ζωή των γυναικών, από ένα σαφές και ορατό άνοιγμα στην ευρύτερη κοινωνία. Δεν είναι μόνο ότι νιώθουν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και ανεξαρτησία, καθώς δεν περιμένουν το σύζυγο, τον πατέρα ή τη φίλη τους για να πάνε στο σχολείο να ρωτήσουν για το παιδί ή να πάνε στο γιατρό, αλλά παίρνουν το ποδήλατο, το αυτοκίνητο, κάποτε και τη... γουρούνα και κάνουν τις κινήσεις τους. Είναι κάτι περισσότερο, σαν να παίρνουν μια απόφαση να μην είναι πια έξω από τη ζωή και κυρίως να μη νιώθουν έξω από τη ζωή, για να χρησιμοποιήσουμε τα λόγια τους. Θα πρέπει να αναλογιστούμε το βάρος που έχει μια απόφαση να παραμερίσει μια γυναίκα τα αισθήματα εγκατάλειψης και παραίτησης που νιώθει όταν «μόνο τρώει και παχαίνει», να αναλάβει δράση, να κουράζεται αλλά να νιώθει παράλληλα γεμάτη και ενεργή.

Η γλώσσα είναι στις περιπτώσεις αυτές σαν ένα κλειδί, ένα κλειδί που ανοίγει πολλές πόρτες, ξεκλειδώνει πολλές δραστηριότητες, οι οποίες μέχρι πρότινος ήταν σχεδόν απαγορευμένες και σίγουρα προκαλούσαν άγχος και αμηχανία. Είναι η ενασχόληση με τη γλώσσα, η φοίτησή τους εκ νέου στο «σχολείο» που τις κάνει να νιώθουν αυτοπεποίθηση και στηρίζει τις νέες τους πορείες, τους δίνει δυνάμεις για να επιχειρήσουν ανοίγματα στη ζωή τους, που κατά τη διαδικασία του αναστοχασμού τους τα αντιμετωπίζουν ως θαύματα. Μοιάζει να κερδίζουν κάποιο από το χαμένο έδαφος του κοινωνικού χώρου, να διεκδικούν την παρουσία τους, να τολμούν ακόμα και με πολύ λίγα ελληνικά να μιλήσουν στο δημόσιο χώρο. Είναι χαρακτηριστική η εικόνα μιας γυναίκας από τον κάμπο της Ξάνθης, που συμμετείχε στη γιορτή των κεσπέμ στο Εύλαλο. Με πολύ λίγα ελληνικά, αλλά με μεγάλη χαρά, ευχαρίστησε δημόσια για τα μαθήματα και φρόντισε να με βρει μετά για να μου πει: «ξέρεις, γλώσσα είναι ελευθερία».

Θα ήθελα να κλείσω με τα λόγια της Αϊσέ, η οποία στο ξεκίνημα της εκδρομής στην Αθήνα μου είπε: «δεν μπορείτε τώρα να σταματήσετε, τα μαθήματα στα ΚΕΣΠΕΜ εμένα μου άλλαξαν τη ζωή» και να ευχηθώ το έντονο πια αίτημα των ανθρώπων αυτών να εισακουστεί και να μη νιώσει η Αϊσέ ξεκρέμαστη, τώρα που άρχισε τόσο σημαντικά βήματα στη ζωή της...

Σας ευχαριστώ.

